

Imbi Paju

Eesti president Toomas Hendrik Ilves on eurooplane, kes kannab eneses kaalukat hariduspagasit. Kafka, Nabokov, Tolstoi, Dostojevski, Havel, Kross, Sarv, Brodsky... need kirjanikud aitavad tal näha sügavalt inimloomusse ja mõista, et mis tahes olukord võib muutuda luupainajalikuks. Nii arutatakse Soome kultuuriinimeste seas raamatust «Omalla äänellä», mis mitu nädalat seisab uhkelt Soome akadeemilise raamatukaupluse kümne müüduma raamatu seas.

Soome rootsikeelse Yle TV kultuurisaate «Pixel» toimetaja Stefan Brunowi arvates näitab Ilves oma teosega, et hirm võimu ees võib murendada, kuid selleks peab olema inimesena aus.

«Lõppude lõpuks keegi ei või eitada tõde, mis on seotud inimõiguste ja demokraatiaga. Tema raamat sunnib mind uudishimulikult jälgima, kuidas Ilves kirjandust appi võttes tegutseb, mõtleb ja struktureerib maailma ja eestlaseks olemist,» arutleb Stefan Brunow, kes on kutsunud Ilvest ka oma saadettesse kultuuri ja ühiskonna teemadel arutama.

«Ilves on tulnud oma teosega Soome, ta hämmastab lugejat, paneb end kuulama ja sel hetkel sünnibki inimeste vahel uus lähedus siin- ja sealpool lahte. Soomlane kohtub mõtleja ja kirjandusinimesega, kes ütleb välja, et poliitiline kirjandus kannatab «väärtuste puudumise all».

Ilves on maailmaasjade analüüsimisel maailmaperspektiiv, see kapital puudub paljudel poliitikutel. Ta on Eesti patrioot, kuid tal on haridus maailma ühest parimast ülikoolist ja koos sellega juba ette valmis rahvusvahelised suhetevõrgustikud. Isegi soome poliitilised kommentaatorid ei ole saanud minna mööda tõsiasi, et Ilves on intellektuaal, kes paneb inimesed enda ümber mõtlema.»

Brunow leiab, et Soomes, kus sotsiaaldemokraatial on pikad traditsioonid, pole Ilves Soome

mõistes sotsiaaldemokraat, vaid demokraat nagu president Obama. «Kel on madalam enesehinnang, võib pidada teda snobiks. Kuid Ilvese väärtuspilti võib kasutada ka kompassina, eriti maailmas, kus võim ja meedia banaliseeruvad turumajanduslike väärtuste nõude ees.

Ilves tuletab meelde tõelist elu toetavaid väärtusi. Ta räägib kultuurist, kodanikuühiskonnast ja inimelu haavatavusest ja jõust. Helsingi raamatumess on tulemas. Raamat «Omalla äänellä» on sündinud õigel ajal, sest foorum väärtustest rääkimiseks on avatud.»

Vene kirjanduse tõlkija, kirjanik ja esseist Jukka Mallinen reageerib Ilvese raamatule Brunowiga sarnaselt. Ta on kirjutanud Ilvese teosest Soome kirjandusajakirja Parnasso artikli, mis peaks lähiajal ilmuma. «Mind imponeerib Ilvese puhul tema haritus ja suurepärane kirjanduse tundmine. Riigimehe isiksus muutub sügavalt inimlikuks, kui tunnistab lugejale, et ta lemmikirjanik on mitmekeelne, demokraatiasse uskuv vene kirjanik Nabokov.

Ma tunnen ära nende sarnasuse: Ilves on samastunud «Eesti iseseisvuse ideega», nagu Nabokov pagulasena samastus Inglise liberaalsete väärtustega. Nabokov ei suutnud elada ahistavas ühiskonnas, mida kommunistlik Venemaa esindas. Ilves näeb Eestit demokraatliku, liberaalse, valgustatud ühiskonnana. Kui Eesti muutuks sulgunud, ennast kontrollivaks ja sallimatuks riigiks, oleks Ilvesel raske end eestlasena identifitseerida.»

Mallinen viitab Ilvese ühele lemmikule Leo Tolstoile. «Tolstoi oli radikaalne demokraat ja ta oli vastu vene natsionalismile. Ka Ilves eitab negatiivset rahvuslust, mis ei aktsepteeri vabalt ja humaanselt mõtlemaid isiksusi või on ksenofoobne.»

Mallinenile imponeerib, et Ilves räägib enesemääramisest läbi vaimse geograafia ja püüab leida kohta mitte ainult endale, vaid ka Eestile. «Ta võtab abiks Milan Kundera 1980. aastate alguses avaldatud artikli Kesk-Euroopa ideest ja küsib, kuidas on võimalik, et Freudi, Klimti, Wittgensteini ja Karl Popperi Viin on iseenesestmõistetavalt osa läänest, kuid samal ajal mõned sajad kilomeetrid lähemal olev Praha, mis on Kafka, Brodi, Smetana ja Masaryki ja protestantismi loojate hulka kuuluva Jan Husi linn, kuulub itta.

Ilves tuletab oma teoses meile meelde, et tänu Milan Kunderale, Václav Havelile ja Poola kirjanikule Czeslaw Miloszile hakkas 1980. aasta lõpus jää liikuma ja Kesk-Euroopa idee

vallutas nii ida kui lääne. Nüüd ei või enam rääkida barbaarsest idast. Pärast Ilvese teose lugemist või tema esinemist kuulates tead, et tegemist on inimesega, kellele võib loota.

Tajume igapäevases elus võimu ja tsivilisatsiooni devalveerumise ohtu, kus iga blogi, iga kommentaar esindab turgu, kaubanduslikkust, kus inimestevaheline solidaarsus on pandud kaalule omavahelise võistluse kaudu, raputab Ilves oma teosega egotsentrismi. Ta hoolitseb selle eest, et informatsioon õigusest ja tõest leviks maailmas.»

Kultuuriajakirjanik Brunow mõtiskleb, kas toetades kodanikuühiskonda ei saa Ilvese käitumine inspiratsiooni Rootsi monarhiast, kus kuningas toetus rahvale, et kaitsta end aadlike eest. «See usk kodanikuühiskonda on ehk pärit tal Rootsi riigist, kus ta sündis. Kui ma olin koos teiste välismaa kultuuriajakirjanikega suvel Tallinnas tutvumas kultuuripealinna projektiga ja võtsime osa laulupeost, imestasid kõik, et Eesti riigi president on osa sellest noortesündmusest ja oma kohalolekuga motiveerib kodanikke tegutsema. Selline käitumine soosib enesetunnetust ja eneseusku ja selle kaudu demokraatiat.»

Brunowi arvates tekitab Ilves poliitikutes veidi pingeid. Kui kõik kinnitavad, et siin- ja sealpool lahte, Soome ja Eesti vahel probleeme pole, on Brunow teisel arvamusel. «Ilvese raamatus on üks tähtis koht, kus on juttu Eesti-Vene piirileppest. Ta kirjeldab, kuidas Eesti pool tegi Vene poolele 1994. aastal ettepaneku võtta kasutusele sama piirilepe, mis on Venemaal Soomega. Vene esindaja Vassili Svirin vastas selle peale: Eesti ei ole Soome, me ei suhtu ja me ei hakka teisse kunagi suhtuma, nagu me suhtume Soomesse.

See hoiak on nüüd muutunud, kui Eesti on NATO ja ELi liige. Kuid siiski on Soome iseseisvus teatud tingimustel Venemaa poolt tagatud, sellest ei räägita, sest see nõuab Soomelt teatud tüüpi poliitikat. Eesti iseseisvuse puhul seda tagatist Venemaalt pole. Seepärast ongi Eesti ja Soome vahel märkamatu poliitiline pingeline. Eestlastele antakse soovitusi oma ajalooga mitte tegeleda ja vaadata tulevikku, just nagu nad poleks tulevikku edukalt vaadanud, ja püütakse sisendada, et eelmine Eesti iseseisvus oli ebaõnnestunud, kuna selle riigi loojad olid reeturid.»

Ilves on kultuuritoimetaja meelest Soome vaatevinklist natuke liiga suur – nii intellektuaalselt suur kui ka seetõttu suur, et ta esindab veel midagi suuremat: see on Ameerika. «Mida suurem president Eestil on, seda ebamugavam see on Soomele, sest selline president, kel on suhetevõrgustikud kõikjal maailmas, ärritab Venemaad.

Soome on aga kirjutanud oma realiteetid Paasikivi sõnade näol kivisse: poliitilised realiteetid on tarkuse aluseks. Venemaa on Eestiga võrreldes «väike maa», seal on lennukatastroofid, oligarhid, korrupsioon ja seal tapetakse vabalt mõtlemaid inimesi. Eesti president leiab aga aega lugeda ilukirjandust, armastab vene kirjandust ja usub Nabokovi kombel, et demokraatlik Venemaa võiks olla realiteet, ja järgib oma tegevuses Eesti ideed.

Just nende omaduste ja väärtuste tõttu on ta Eestile hea president, sest ta äratab tähelepanu ja hoiab Eestit läänes, ja seob selle Soomega. Tema raamatu ilmumine Soomes pole mitte ainult kultuuritegu, vaid ka poliitiline tegu ja kaitsepoliitiline tegu, sest see loob põhja väärtuspõhiseks foorumiks.»

Raamat

Toomas Hendrik Ilves
«Omalla äänellä»
WSOY, 2011, 375 lk

Toomas Hendrik Ilvese raamatu «Omalla äänellä» juhatab sisse politoloogiadoktori Iivi Anna Masso 159-leheküljeline intervjuu.

Artikkel Postimehe [veebilehel](#) .